

JOSEPH ROTH
**VIATGE A
RÚSSIA**

Traducció de Jaume Creus

L'AVENÇ

VIATGE A RÚSSIA

LLEGIR EN CATALÀ
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS INDEPENDENTS

L'AVENÇ

Joseph Roth

VIATGE A RÚSSIA

Traducció Jaume Creus i del Castillo

L'AVENÇ
Barcelona
2018

Publicat originalment en alemany amb el títol *REISE NACH RUSSLAND: Feuilletons Reportagen Tagebuchnotizen 1919-1930*”, de Joseph Roth

Barcelona, setembre de 2018

© 1995, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Colònia (Alemanya)

i “Über die Verbürgerlichung der Russischen Revolution?”, de Joseph Roth

© 1990 i 2008, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Colònia (Alemanya)

© de la traducció, Jaume Creus i del Castillo

© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2018

Passeig de Sant Joan, 26, 2n 1a

08010 Barcelona

Telèfon: 93 245 79 21 Fax: 93 265 44 16

www.lavenc.cat

www.elsllibresdelavenc.cat

www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública

o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada

amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.

Adreçis a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)

si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra

(www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç

BIC: FC

ISBN: 978-84-16853-20-5

Ref. AVENO100

Dipòsit legal: B. 20923-2018

Imprès a Estugraf

TAULA

1. Els emigrants tsaristes	9
2. El post fronterer de Negoréloie	13
3. Fantasmes a Moscou	17
4. Pel Volga fins a Astrakhan	24
5. Les meravelles d'Astrakhan	34
6. El burgès ressuscitat	39
7. El laberint de pobles del Caucas	43
8. Quin aspecte tenen els carrers russos?	51
9. La situació dels jueus a la Rússia soviètica	56
10. El novè aniversari de la Revolució	64
11. Rússia va a Amèrica	68
12. La dona, la nova moral sexual i la prostitució	73
13. L'església, l'ateisme, la política religiosa	79
14. La ciutat es fica al poble	87
15. L'actual dona russa	92
16. Ievgraf o l'heroisme liquidat	96
17. Opinió pública, periòdics, censura	101
18. L'escola i la joventut	108
Conferència. Sobre l'aburgesament de la Revolució russa	125

ELS EMIGRANTS TSARISTES

Molt abans de poder pensar a visitar la nova Rússia ens venia a l'encontre la vella. Els emigrants portaven l'aroma salvatge de la seva pàtria, del desemparament, de la sang, de la pobresa, d'un extraordinari destí novel·lesc. Casava molt bé amb els estereotips europeus sobre els russos el fet que haguessin viscut tal destí, que fossin pàries, expulsats de les seves càlides llars, caminant pel món sense objectiu, escudant-se en la vella i literària fórmula defensiva cada cop que saltaven per sobre de les fronteres de la legalitat: «l'ànima russa». Europa coneixia els cosacs pels espectacles de varietats; les noces camperoles russes per les escenes operístiques, els cantants russos i les balalaiques. No va arribar a saber mai (ni tan sols després que Rússia hagués vingut a nosaltres) fins a quin punt els novel·listes francesos —els més conservadors del món— i els sentimentals lectors de Dostoievski havien convertit l'home rus en una figura kitsch de divinitat i bestialitat, d'alcohol i filosofia, entre una atmosfera de samovar i exotisme asiàtic. ¿I en què havien transformat la dona russa? En una mena de bèstia humana, capaç de penediment i apassionada fins a la traïció, malgastadora i rebel, dona de lletres i fabricant de bombes. Com més durava l'emigració, més s'acostaven encara els russos a la idea que la gent se n'havia fet. Per complaure'ns s'acomodaven al nostre clixé. La sensació de tenir un «paper» miti-

gava potser la seva dissort. Se'ls feia més lleu si se'ls valorava literàriament. El príncep rus que fa de xofer en un taxi parisenc condueix directament a la literatura. El seu destí pot ser cruel. Però és profitable per a les bones lletres.

La vida anònima dels emigrants esdevingué una producció pública. En primer lloc, perquè ells mateixos s'exposaven a les mirades. A centenars fundaren teatres, crearen cors, grups de ballet i orquestres de balalaiques. Durant dos anys tot va ser una cosa nova, autèntica, meravellosa. Més tard, tots es tornaren trivials i avorrits. Van perdre el contacte amb la terra natal. S'allunyaven cada cop més de Rússia —i Rússia encara més d'ells. Europa ja coneixia Meyerhold i ells continuaven lligats a Stanislavski. Els «ocells blaus» van començar a cantar en alemany, en francès, en anglès. Finalment volaren cap a Amèrica i perderen les plomes.

Els emigrants es consideraven els únics representants del que era autènticament rus. Bescantaven el que havia sorgit i adquirit importància a Rússia després de la Revolució, titllant-ho de «no rus», de «jueu» i d'«internacional». Europa ja feia temps que s'havia acostumat a veure en Lenin un representant de Rússia. Els emigrants encara eren partidaris de Nicolau II. Es mantenien aferrats al passat amb una fidelitat commovedora, però anaven contra la història. I ells mateixos empetitien la seva tragèdia.

Ah, havien de viure! Per això als hipòdroms parisencs muntaven cavalls de sang estrangera amb un patriòtic galopar de cosacs, vestien amb corbades simitarres adquirides als encants de Clignancourt, duien cartutxeres buides i dagues esmussades quan passejaven per Montmartre, es tapaven el cap amb grans gorres d'autèntica pell de gat i es dreçaven amb l'aspecte terrible dels que es creuen cabdills de les regions del Don davant de les portes giratòries dels establiments, encara que haguessin vingut al món a Volínia. Alguns ascendien a la categoria de prínceps gràcies als incontrolables passaports

Nansen.¹ Al capdavant no tenia gaire importància. Qualsevol podia arrencar de les seves balalaiques nostàlgia i melangia amb la mateixa facilitat, dur botes vermelles de tafilet amb esperons de plata i, amb les cames flexionades, girar sobre un sol taló. Vaig veure una princesa en un teatre de varietats de París representant unes noces russes. Era una núvia radiant, uns vigilants de nit de la Rue Pigalle, disfressats de boiars, anaven sorgint com flors d'uns testos, al fons brillava una catedral de cartró, de la qual sortia el popa amb una barba de cotó fluix, cristal·lines pedres precioses fulguraven amb els raigs d'un sol rus que davallaven dels focus, mentre l'orquestrina amb violins en sordina destil·lava al cor del públic el cant del Volga. D'altres princeses feien de cambres en locals russos, amb el bloc de comandes penjat d'una cadeneta de plata de Tula sobre el davantal, els caps dreçats orgullosament sobre els colls tibats, figures exemplars de la immutable condició tràgica dels emigrants.

N'hi havia d'altres que, destrossats, seien quiets als bancs de les Tulleries, dels jardins de Luxemburg, del Prater de Viena, del Tiergarten berlinès, a les ribes del Danubi, a Budapest i als cafès de Constantinoble, i mantenien contacte amb els reaccionaris de cada país. Seien allà i ploraven pels seus fills caiguts i per les filles mortes, per les enyorades esposes perdudes... però també pel rellogge de butxaca d'or, regal d'Alexandre III. Molts havien deixat Rússia perquè «no podien continuar veient la dissort del país». Conec jueus russos que, «expropiats» no fa gaires anys per Denikin i Petliura, avui més que cap altra cosa odien Trotski, que no els ha fet res de res. Volen tornar a tenir els seus falsos certificats de baptisme, amb els quals, de forma

1. Fridtjof Nansen (1861-1930), noruec que es dedicà a l'exploració polar (i de Grenlàndia) i més tard, des de la Lliga de les Nacions, creà els passaports que duen el seu nom i que servien de cèdula personal per als refugiats dels conflictes armats del moment, cosa que li valgué el premi Nobel de la Pau el 1922.

humiliant, indigna, havien aconseguit subreptíciament saltar-se la prohibició de residència a les grans ciutats russes.

A l'hotelet del Barri Llatí de París, on jo m'estava, vivia un conegut príncep rus, amb el pare, la dona, els fills i una *bonne*. El vell príncep era encara dels autèntics. Es cuinava la sopa en un fogonet d'alcohol, i, encara que jo sabés que era una eminença antisemita i una llumenera en l'explotació dels camperols, no per això deixava de semblar-me commovedor veure'l, arrossegant-se, gelat de fred, en les tardes humides de la tardor, com un símbol, ja no un home, una fulla que el vent s'endú de l'arbre de la vida. El seu fill, però, educat a l'estranger, vestit amb elegància per sastres parisencs, mantingut per grans prínceps encara més rics, que diferent que era! Al locutori telefònic posava conferències per parlar amb antics guàrdies de cos, enviava a falsos i autèntics Romànov missives de lleialtat per als seus aniversaris, i a les dames de l'hotel els deixava cartetes d'amor d'un rosa cursi a les caselles de les claus. Corria als congressos tsaristes amb automòbil, i vivia com un petit déu emigrat a França. Se li presentaven endevins, popes, tiradors de cartes, teòsofs, tots els que coneixien el futur de Rússia, el retorn de Caterina la Gran i de les troiques, de les caceres d'ossos i de Kalorga, de Rasputin i dels serfs...

Tots es van perdre. Van perdre l'esperit rus i la noblesa. I com que no havien estat mai altra cosa que nobles i russos, ho havien perdut tot. El pes de la seva pròpia tragèdia els enfonsava. Al gran espectacle tràgic se li escapaven els herois. La història continuà inexorable, el seu camí de ferro i sang. Els nostres ulls es van cansar de contemplar una desgràcia que tant s'havia devaluat a si mateixa. Érem davant d'unes ruïnes que no entenien la seva pròpia catàstrofe, sabíem d'ells més del que ens podien explicar i, de bracet amb el temps, vam passar per damunt d'aquells éssers perduts amb crueltat i, malgrat tot, amb tristesa...

Frankfurter Zeitung, 14 de setembre del 1926

EL POST FRONTERER DE NEGORÉLOIE

El post fronterer de Negoréloie és una gran sala marró de fusta, en la qual tots plegats hem d'entrar. Camàlics benèvols han anat a buscar les nostres maletes al tren. La nit és molt negra, fa fred i plou. Per això els camàlics tenien un posat tan benèvol. Amb els seus davantals blancs i els seus braços forts, venien a ajudar-nos, a nosaltres els estrangers, quan ja érem a tocar de la frontera. Un home, que hi estava autoritzat, se m'ha quedat el passaport abans i tot de baixar del tren, m'ha pres la identitat. De manera que no he estat ben bé jo qui ha travessat la frontera. M'haurien pogut confondre amb qualsevol altre viatger. Naturalment, com més tard va quedar palès, els duaners russos no m'haurien pres pas per un altre. Més intel·ligents que els seus col·legues d'altres països, sabien quin era l'objectiu del meu viatge.

A la sala marró de fusta ja ens estaven esperant. Al sostre, calentes, hi havia tot de grogues bombetes enceses. Sobre la taula on seia el duaner en cap cremava —amable record de temps passats— un llum de petroli de cremador circular, i somreia. El rellotge de la paret mostrava l'hora de l'Europa oriental. Els viatgers, diligents a acomodar-s'hi, han avançat una hora els seus rellotges. Ja no eren, doncs, les deu, sinó les onze. A les dotze havíem de prosseguir el viatge.

Érem poques persones, però moltes maletes. La majoria pertanyien a un diplomàtic. I romangueren, d'acord amb la llei,

sense tocar. Tan verges com havien estat preparades abans de la partença havien d'arribar al terme del viatge. Perquè contenen, en efecte, els anomenats secrets d'Estat. Per contra, havien de ser acuradament registrades en llistes. I això requeria estona i estona. El diplomàtic ha tingut ocupats els nostres inspectors més competents. I mentrestant transcorria el temps de l'Europa de l'Est.

A fora, en el negre rellent de la nit, anaven formant el tren rus. La locomotora russa no xiula, sinó que udola com la sirena d'un vaixell, de forma prolongada, joiosa i oceànica. Si un mira la nit humida i sent la locomotora, és com si es trobés a la vora del mar. La sala resulta gairebé acollidora. Les maletes comencen a exposar-se, a obrir-se, com si tinguessin calor. Del voluminós equipatge d'un comerciant de Teheran treuen el cap tot de joguines de fusta, serps, gallines i cavallets de balancí. Petits saltamartins es gronxen plàcidament sobre el seu ventre carregat de plom. Les seves cares multicolors, ridícules, il·luminades de forma cridanera pel llum de petroli, enfosquides alternativament per les ombres d'unes mans ràpides que els passen pel davant, es tornen vives, canvien d'expressió, somriuen sornegueres, riuen i ploren. Les joguines pugen a unes balances de cuina, es deixen pesar, tornen a rodolar per sobre de la taula i s'emboliquen amb un cruixent paper de seda. De la maleta d'una dona jove, bonica i un pèl desesperada brolla una lluent i prima seda multicolor, franges retallades d'un arc de Sant Martí. Tot seguit ve la llana, que s'infla, conscient de tornar a respirar amb llibertat després de dies i dies d'una existència comprimida i sense aire. Unes estretes sabates grises amb sivelles de plata es desprenen del paper de diari que les hauria hagut d'ocultar, la pàgina quatre del *Matin*. Guants amb els punys bordats sorgeixen d'un petit taüt amb tapa de cartró. Llenceria, mocadors de butxaca, vestits de nit prou grans per revestir la mà del revisor van aflorant. Tots aquests utensilis frívols, típics d'un món ric, totes les cosetes

elegants i polides jeuen estranyes i triplement inútils en aquesta penosa i nocturna sala marró, sota les pesants bigues de roure, sota els severs cartells de lletres anguloses com afilades destrals, en aquesta flaire de resina, pell i petroli. Allà hi ha flascons de vidre, plans i panxuts amb líquids de colors verd safir i ambre; estoigs de pell per a la manicura obren les seves ales com reliquiaries; unes sabatetes de dona saltironegen per la taula.

Mai no havia vist una inspecció tan minuciosa, ni tan sols en els primers anys de postguerra, en plena florida dels revisors. Sembla, doncs, que aquí no hi ha la frontera habitual entre un país i un altre, això vol ser una frontera entre un món i un altre. El duaner, proletari —el més expert del món, i quantes vegades no ha hagut ell mateix d'amagar-se i fer-se escàpol!— inspecciona efectivament burgesos d'Estats neutrals o fins i tot amics, però són persones d'una classe enemiga. Són emissaris del capital, negociants i especialistes. Arriben a Rússia cridats per l'Estat, combatuts pel proletariat. El duaner sap que el que semblen aquests comerciants a les botigues són factures i que allò que després creixerà als aparadors seran mercaderies meravelloses i costoses, inaccessibles als proletaris. Inspecciona de primer les cares i després l'equipatge. Reconeix els que retornen al país, proveïts ara amb nous passaports polonesos, serbis i perses.

A nit alta, els viatgers encara són al corredor i no aconsegueixen sobreposar-se a tot allò de la duana. S'expliquen els uns als altres el que duïen, el que han comprat i el que passen de contraban. Matèria suficient per a les llargues tardes d'hivern russes. Els néts també ho hauran d'escoltar.

Els néts ho escoltaran, i el rostre estrany i embrollat d'aquesta època emergirà de nou al seu davant, l'època en les seves pròpies fronteres, l'època amb els seus fills perplexos, els revisors rojos, els viatgers blancs, els falsos perses, els soldats de l'Exèrcit Roig, embolcallats amb els llargs capots de color groc

sorra, arrossegant la vora per terra, la humida nit de Negoré-loie, el sorollós panteix dels camàlics feixugament carregats. Sens dubte, aquesta frontera té un significat històric. Ho noto en el mateix instant en què la sirena amolla un udol prolongat i rogallós i nosaltres, a fora, ens submergim en un país fosc i calmat.

Frankfurter Zeitung, 21 de setembre del 1926

“Hi havia en Joseph Roth un rus
—gairebé diria un Karamàzov —, un
home de grans passions que anava fins
al límit de totes les seves experiències.”
Stefan Zweig

L'estiu del 1926, el *Frankfurter Zeitung* proposa a Joseph Roth un viatge a la Unió Soviètica. Per al periodista, era l'ocasió per conèixer de prop un país per al qual sempre s'havia sentit atret, i que, després de la revolució del 1917, suscitava l'interès de tants intel·lectuals europeus. Atent, curiós, incisiu, va vagar per les grans ciutats, va seguir el curs del Volga fins al mar Caspi, es va interessar pels pobles asiàtics, i va reflectir les seves impressions en uns reportatges apassionats i sagaços. Uns textos que destaquen no només per la qualitat de l'escriptura, sinó també per la clarividència del testimoni. Aquest viatge marca un tombant decisiu en l'evolució personal i política de Roth. Com llegim en una carta que ell mateix va enviar des d'Odessa a Bernhard von Brentano: «És una gran sort haver fet aquest viatge a Rússia: altrament no m'hauria trobat mai.»

